

הַלְבוּת לְוֵלֶב סִימָן תְּרִמָּת

באר הגולה קכ

(ג) [ג] (ט) *שלא יקצץ הישראל בעצמו אחד מארבעה מינים שבלחלב לצרף לולבו, הקרקע אינה נגזלת, וסתם עכו"ם (ד) גזילי קרקע הם, ונבוא בגזלה לנדו, *אלא (יא) נקצצו (ה) עכו"ם (יב) ונקנה מהם (תשובה הרשב"א סימן תתנ"ב, הג"א כ"ח לילב הגולה, ואין חלוק בזה *בין ארץ-ישראל (יג) או חציה לארץ (יא). לולב (יד) שאגרו עכו"ם ונשא, קשר כמו סבת עכו"ם (מרדכי הלכות קטנות): ב (טו) וכן (ו) שאול ביום ראשון, משום דקביעין

שערי תשובה

בגן קציאת תיש שוקה וקטן, ונצטו מטה הלא נצא כלשום מה"ב, ע"ש, והביא מח"ב: [ג] שלא. עכ"ל. וכן בברי" ק"ש הנדב"ו סימן תקד"ו מפיר ל'ישראל לקצץ וכתב דברי עבדי מצויים בכל יום, וטעמו, כיון שפכל הנקרא על לו שטר הנצטר צע"ג ומקלא אמר מאן דאיה לה וקלא לטל ארץ. דתא ודמלמטא ודא ודנצטא הנקרא עלו, ע"ש. והברי" ק"ש ט"ח על האחרונים שלא וקרו מ"ש הסמ"ג בה סעודה וסלק בין בומנס לבומנס דלא שכיחי שדיה ישראל, ע"ש. וכן לקמן סימן תרס"ו ס"ק ו' שהט"ו כתב חלוק זה מדעתו, וכן בה"י סימן תנ"ו. ובשערי-ההלכה הלכות גולה הביא מ"ב דברי הסמ"ג בה' מעשרות לתרין קציות הט"ו דברי הסמ"ג א"ל. תוס' סוף פרקין שלא בדישת על גו י"ל דת"ע ומחיל, ע"ש, והאמת אי"צ לזה

באר הלכה

לא מקרי שני רשות, כמבאר בחשון-משפט (פמ"ג): * שלא יקצץ וכו'. עין לקמה בבאר הלכה ט"ח שכתבנו בשם הפוסקים לענין זמנו. והנה פערכות נזהרין בכל המקומות שהשמישים הולכין בעצמן לפני הג הספות וקוצצין ערכות הרבה לצרף הקהלה, ומצוי הוא ששאלו רשות אין מסלין לזה מן בעל השהה. ואיני מדגן לענין השמישים גופא, כי אם לענין הקהל איך יוצאים בזה ביום הראשון דקביעין ל'ס' ואין להקל מיום דהני יאוש כד השמישים ושני רשות כד הקושה, דנה אין ש"ה רק לענין אונקריה²⁶ דמיחי בסקריא, דשם היתה הנקרא גזילה מכר ובדאי כבר נתקשו הכעלים, אלא משום דקרקע אינה נגזלת לא חל היאוש עד עתה שקצצו ונצטו תלוש, מה שאין בן פניגניו שלא ידע בעל השדה כלל בעת הקציעה לא ש"ה יאוש, ואף דיתאש לבסוף קשודע לו, הרי יאוש שלא מרעת ולא הרי יאוש, ולא יאוש כי אם שני רשות לכד ולא קנה. וצ"ל ל'עניות דעתי אין להקל כי אם פשוטל רשות מפצל השדה או מן השומר שם, או שידע שהפקום הנה הוא מקום הפקר לכל²⁷, * בעצמו. לפי זה לא יקצץ הישראל בעצמו אפלו משה של בעצמו קשוקנה שדה זו מנפדים, אלא גיח לכרי לקץ ויקבל טפסו, אכן כבר הביא הברוכ"ר יוסף בשם ספר המרומה והסמ"ג והדב"ו בדומנו לא אמרין בקדים גזילי ארעא הם, וכן הקלה גם הט"ו בסימן תרס"ו, עין שם; ולכן אצלנו שאין פוסקים הנכרים לגזל קרקעות מישראל, וגם כל הקרקעות מחוקקים לבעלים יל"פ; דינא דמלכותא, אפשר להקל בזה שיקץ הישראל אפלו משום עכו"ם ברשותו²⁸ [בכורי יעקב], והנה כל זה כתב הכורי-יעקב בזמנו, אצל בומנסו לפי מה שצמחי הפרעות, יש להתפזרן מאד בזה, ותלוי לפי המקום: * אלא יקצצו עכו"ם וכו'. כתב הפ"ס: אותם הלוקחים מן הער"ס שלא בדיעת בעל הקנ²⁹, יש לומר דת"ע וקחיל וליח בהו משום גזל³⁰, עד כאן לשונו. ובבבב"ר יצחק מפסק בזה מאד, דהדב"ר דרע שפסקתא אינו מוחל, דלוקחים ונדפסם הם דברים חשוכים במדינותינו ואינם נקצצים אלא בגנות השורים, וכיון שכן, אף שלא ידע שגזל ממנו, מכל מקום הרי יאוש שלא מדעת, דהלקחא כאב"י ושני רשות לכד הלא לא קנה, לכן צריך להזהר שלא לקנות מהארסיים שלא מדעת בעלי הגנות, ולא מקרי ל'ס' ביום ראשון, וגם בשאר הימים הוי מצוה הכאה בעבדות, דגזל נכרי אסור, עד כאן לשונו: * בין ארץ-ישראל וכו'. עין במגן-אברהם שכתב בשם תשובת ר"ב, דבאחרון פאך-ישראל אם קצצו בעצמו, לכד האסור האמור פה יש עוד אסור אחר, דהרי לה נתמרח פד ישראל ותיי טבל, ובטבל יש מחלקת כפוסקים אם יוצא בו³¹, עין בר"ו. ועין בפר"י מגדים שנגרעה מדבריה, דלענין גזל אפלו צדון לא קנה ישראל מצדדים, טפל מקום לא יקצץ ישראל לצאה בו, שהוא המזל, אבל לענין מיום פיד ישראל

באר היטב

(ג) שלא יקצץ. אפלו ברשות עכו"ם, ובאחרון בא"י אם קצצו עצמו (ד) נהמרח ביד ישראל וה"ל טבל, תשובת ר' בעלאל סימן ב ומ"א: (ז) גזילי. נ"ל דברי-עבד פשר וקברך עליהו, מגן-אברהם: (ה) עכו"ם. וה"ל קשוקצץ ישראל ונתון למכור שרי פתן דהוא לאסור יאוש, מ"א. וע"כ סימן תרל"ו ס"ג משי"ש בשם הט"ו. כתב הסמ"ג: אסור לגזול אחרון ושאר מצות שהא"י מוקרים, עכ"ל, כלומר שצריך לתן להם יותר מכדי דמיהם, עין סימן לט סעיף ז, מ"א: (י) שאיל. ע"כ סימן יד סעיף ג: ועין דשרית גאונים במדאי סימן כד. ועין במשע"ת-הנהב שכתב: א"תן שולוקחים

משנה ברורה

יאוש והגזל תחת ידם הוא, ש"ך גפניהו גס-דן מצוה הקאה בעבדה ואינם יוצאין בו, ועל-כ"ן דעת המגן-אברהם שלא להקל בזה. אבל באליה ובה פ"ח שיש לקטף להקל בהמש-אומרים, דאף לגב וקצולן עצמו, דעת כמה פוסקים שפוסקין דבשאר ימים יוצא ביה, על-כ"ל-פנים יש לקטף עליהו לגבי אחרוניו, וגם הגר"א בבאורו (ו) משמע שמשדד להלכה בהמש-מיר-שאומר. מיהו, כל זה הוא רק לענין לצאה בו, אבל לברך עליו, גם להגר"א אסור לברך עליו, דהא אפלו היכא דהני יאוש ושני רשות אסור לברך, כמו שכתבנו מקדם, וכל-שכן בזה: (ט) שלא יקצץ וכו'. באר הענין, שלא יקצץ מן קרקע של נכרי בעצמו ואפלו כשיקן לו הנכרי (ו) רשות, ששמה גזל הקרקע מישראל³², דהם עכו"ם גזילי קרקע הם, וקנא לן דקרקע אינה נגזלת [הינו (ס) שאינה קנייה לזולן בשום יאוש, דלעולם בתזקת בעליה הראשונים עומדת, הפרות המהפכים לקרקע הרי היא בקרקע], אבל משנתלש הפרי הרי גזל והתולשו היא גזולו, לפיכך לא יקצץ הישראל בעצמו, דיהיה הוא הגזול, אלא יקצצו העכו"ם, ויהיה אז חל היאוש מן הבעלים הראשונים על דבר הנתלש, והוא יאוש לנד ישראל, וקנה הישראל אותם על-ידי יאוש שפיר העכו"ם ושני רשות שבידו: (י) גזילי וכו'. וכל זה לבתחלה, אבל דריעבד פשר (ט) אם היא ברשות העכו"ם ומכרף עליהו, דמספקא לא הישינן לגזולה³³. וימי שגזל על-ידי כבוש מלמחה, קנהה³⁴, דדאיתא בגיטין דף לח [מ"א]: (יא) יקצצו עכו"ם. והוא הדין (י) קשוקצץ ישראל ונתן למכור שרי, כיון דהני לאסור יאוש: (יב) ויקנה מהם. והוא הדין קשוקצץ ונתן לו כמכנה שרי, דהרי לה יאוש ושני רשות, (יג) ויכל גס-דן לברך לכלי צלמא, דאף דכתבנו לעיל דעת הט"ו והגר"א דעל-ידי יאוש ושני רשות אסור לברך, הינו דוקא בגזל ודאי, אבל הכא (יג) דחששא בעלמא הוא דשמה גזל העכו"ם הקרקע, לא חישבין בזה היכא דכבר קנה מדינא: (יג) או חוצה לארץ. רוצה לומר, (יג) אף-על-פי ששם הקרקעות רבן של עכו"ם הם מעולם, ואם גזלו מעכו"ם גזלו, אפלו הכי אסור, דגזל עכו"ם גס-דן אסור³⁵: (יד) שאגרו עכו"ם וכו'. רוצה לומר, אף-על-גב דלכתחלה מצוה לאגרו (יד) משום נוי מצוה, מכל מקום קשר על-ידי עכו"ם. ועין במגן-אברהם שדעתו דלכתחלה לא יאגרו, ותשעם, דכל שאינו מחוב כדבר אינו רשאי לתקנו, ומשעם זה (טו) גם אשה לא תאגד הלולב לכתחלה מ"א בסימן ידן. ועין שם בבאר הלכה שכתבנו דמדינא אין חשש בדבר, וימכל מקום טוב להזהר בזה³⁶. ודוקא באגרו הפתוחן ששם אוגד כל המינים בחדו, דשם עקר מצוה אגד, אבל כמה שאוגדים למקלה, כנה אין קפידא [בכורי יעקב]: ב (טו) וכן שאול³⁷ וכו'. עין במגן-אברהם ודרי-מגדים, וכן דברי-הם, דודאי לכתחלה טוב

שער הציצית

(ו) והרצה שהביא הפגן אבותם מהטורא, וחרוה פגיל מרובה והנרא: (ז) מגן-אברהם ושא: (ח) רש"י: (ט) פשוט, דאי לא הכי קמא לן גבית עכו"ם אסורה: (י) מגן-אברהם, וכן הוא במדרא: (יא) אחרונים: (יב) הנריא לעיל בסימן יא. והא דחשש רב הינא לזה, הינו לענין לצאה ידי הספדה חישבין אף מספקא, מה שאין פן לענין ברכה בגזלה דאסמכתא בעלמא, ובמכל-שכן שפכר קנה אף לצאת ידי חובת המצוה [שם בחג"א]: (יג) מגן-אברהם, וכן הוא באר ורע: (יד) מגן-אברהם והנרא: (טו) והוא הדין קטן פחות מייני שנים³⁸, ואם אגרו, אם אפשר תיכרפו ונאגרו שנים [במצית-השקל ושא]:

מילואים הלכות לולב סימן תרמט

המשך מעמוד קכ

אסור, משום שחוששים שהאריס לא יתן לבעל הבית כנגד מה שנטל, אכן, דעת השר"ך שם (סי' א) שאם דאי הבעל הבית יתרחצ, מותר לקנות גם מאריס שאין לו חלק בפירות.

[ביה"ל ד"ה בין]

דקטבל יש פקלקת בפוסקים אם יוצא ב'31].

31) ובעיקר נדון זה האם יש דין טבל באתרוג העמוד למצוה, ראה מה שכתבנו במשני' להלן (סי' קמ"ה). וכן לגבי אופן הפרשת תרומות ומעשרות באתרוגים, ראה מה שיתבאר שם.

[משנ"ב ס"ק טו]

[כ"ן שאול'32].

32) וכן אם משכיר לו את לולב, כתב הכ"ף החיים (סי' לב) שאין זה נחשב 'לכס', אינו יוצא בו כיום טוב ראשון, אבל בשאר הימים שיוצאים בשאול, הוא הדין שיוצאים בלולב שכור, וכן לגבי אם נותן לו את לולבו כמשכון, כתב שם שמשכך לא נחשב 'לכס'.

לנברי שדות ויערות מדין המלכות, גם כן מותר לישראל לקצוץ כשנותן לו רשות.

[ביה"ל ד"ה אלא]

אוקם הלוקחים מן הקאים שלא בדיעת בעל הגן²⁹, יש לומר דידע וקחיל קלית בהו משום גזל³⁰.

29) וכן הדין במקום שעובדים גננים כגנות של נכרים, כתב הערוך השולחן (סי'ב) שאם בעל השדה או אשתו נותנים לו רשות לקצוץ, יכול לקצוץ בעצמו, אבל אם אחד מבני ביתו או הגנן נותן רשות, לא יקצוץ הישראל בעצמו, שמא הוא שלא ברשות בעל הבית וזה גזל, אלא יקצצו הם ויתנו לו.

30) אמנם באריס שיש לו חלק בפירות, כתב השו"ע (חוי"מ ס"י שנח ס"ד) שמותר ליקח ממנו, שהרי יש לו חלק בפירות ובעצים, והרמ"א שם הביא דעת יש אומרים שדוקא לאחר שחלקו מותר לקנות מהאריס, משום שמסתבר שהאריס מוכר מחלקו, אבל קודם חלוקה

הלכות לולב סימן תרמט

המשך מעמוד 242

65) וראה בספר הערות (סוכה לג, ב ד"ה אילימא) מה שכתב לדייק מדברי הרמ"א לעיל (סי' תרמח סי'ד).

[משנ"ב ס"ק לט]

[להתנות על א'תרוג'66].

66) ומסקנת הרמ"א שאין אנו בקיאים בתנאים, אכן, במשנ"ב לעיל (סי' תרלח ס"ק כג) הביא שיש מאחרונים שמפקקים בזה, שהרי לשון התנאי מפורש בגמרא (ביצה ל, ב) ואין שייך בזה בקיאות.

[ביה"ל ד"ה אבל]

או שקנה פשנים ושלשה מקומות⁶⁷.

67) כתב כן בשם הפמ"ג (שם ס"ק מח), אמנם, בביה"ל לעיל (סי' תרמח סי'ב ד"ה בכל שהוא) כתב שאין ברור הדין הזה של שנים ושלשה מקומות, שהרי פסול חזוית מבאר בגמרא שהוא משום מנומר, ובשנתייבש בכמה מקומות אין ברור האם נחשב נימור על יד זה, אם לא שאנו רואים שנשתנה מראה האתרוג על ידי היובש, ושאר ביצ"ע.

ניטל דוד, עיין שם. וכמו כן באתרוג שחסר מקצת מהעץ שכתב במשני' שם שיש מחמירים גם בזה.

[משנ"ב ס"ק לז]

עד ל'שיר'63) וכי, ו'על-כן ק'שהסיר מקום הקאוס ק'שר'64).

63) ואם ניקבחו תולעים, כתב הכ"ף החיים (סי' ע) שהוא כשר לנטילה בשאר ימים, וצידד שיתכן שאין צריך להסיר את מקום הניקור, משום שאין זה מאוס כניקור עכברים, וכתב שמימי נכון להסיר את מקום הניקור.

64) והרס וערבה שניקבחו עכברים, כתב השפת אמת (סוכה ל, ב) שיתכן שלא שייך בהם מיאוס של עכברים מפני שדוקא דבר הראוי לאכילה שהוא מאוס לאדם לאוכלו, הרידו מאוס גם כן למצוה, מה שאין כן בהרס וערבה שאינם עומדים לאכילה, וכן כתב בשו"ת בית דוד ('שאלוניקא) אריח ס"י (תמו) שניקור של עכברים אינו פוסל בלולב, עיין שם.

[משנ"ב ס"ק לח]

דלפי מה שפסק המספר לעיל⁶⁵.

הלכות לולב סימן תרמט

המשך מעמוד קכב

לשאל שאינו 'לכס' רק מצד הבעלות [שהרי באינו ראוי לאכילה חסר ב'לכס' אף לבעליו, מה שאין כן בשאול שלבעליו על כל פנים כשר], ולכן פסלוהו חכמים כל שבעה.

וראה להלן בענין אתרוג של ערלה ותרומה טמאה שהבאנו טעמים נוספים לפסול אתרוג שאינו ראוי לאכילה.

77) ואפילו נטע את האילן רק עבור מצוות ארבעת המינים ולא לצורך אכילה, ואין דעתו לאכול כלל מהפירות, פסק השו"ע (י"ד ס"י רצד סכ"ד) שנוהג בו דין ערלה.

ולגבי מנין שנות ערלה בעצי האתרוג, הורה הגרש"ז אויערבך (כשרות ארבעת המינים עמ' עב) שכין שגועם של עצי האתרוגים אינו כשאר

הרמב"ן הביאו הדין (סוכה יז, א ד"ה של דמאי) שטבל נחשב 'לכס' מפני שיש בזה מיגו שיכול להפריש עליו ממקום אחר ולהתירו באכילה, לכן בדיעבד יכול ליטול אתרוג של טבל בארץ ישראל, אך כיון שהדבר תלוי במחלוקת ראשונים, יטלנו בלי ברכה, וראה בשו"ת מנחת יצחק (חי' ס"י מה) שכתב דרך שאפשר לתקן את האתרוג אף ביום טוב.

ובטעם הדבר שאתרוג שאינו ראוי לאכילה פסול כל שבעה, כתב רש"י (סוכה לה, א ד"ה לפי) שכיון שכחוב 'לכס', פירושו שיהיה ראוי לכס לכל דרכי הנאתו, ואף שיוצאים באתרוג השאול בשאר ימים, ומשמע שבשאר ימים אין צריך שיהא 'לכס', ביאר המג"א (סי' כ) שמה שבאן אינו נחשב 'לכס' הוא מחמת חיסרון בגופו של האתרוג, ואינו דומה

הלכות לולב סימן תרמט

'לכם': הגה [*] *והמקור הנראה (טו) מלולב של חבירו *או מלולבו של עצמו *אינו יוצא בו (יז) כיום ראשון, ולא מרי שלכם (חשובת רשבי"א סימן תססו ותססז): ג' ז'וכן (יח) של עיר הנדחת (יט) ושל אשפה (כ) של ישראל פסול, *אבל של עבודת כוכבים (כא) לכתחלה לא יטל, (כב) ואם נטל יצא מיום ראשון ואילוף (כג) דלא בעינן 'לכם': הגה ונדקא אכל אם נתפס לזכות בו, אכל אם נתפס לזכות בו הרי זה של ישראל דאינו יוצא בו; ונדקא קדם שנחבטל, אכל אם נתפסל ביד עכו"ם, אפלו מכון לזכות בו אחרקף יוצא בדיעבד (רכנו ירחם נ"ח ח"ג ה"ד). (כד) וענין לעיל סימן תקפו: ד' *נגזות (כה) הצעירים של עובדי-

ז משנה כ"ט ל"ב ל"ג ל"ד * (והוא הדין לאתרוג דעולה, דמי איתא סודא פסקא לולב עולה תר"ץ ותראיש קתובתו עם ותקפ"ם פסק ח מחובות סכא, ולא נדקא לפי השמיטה הזכירו ח מיפרא ונדקא עם ל"א ט אהרות ח"ס

שערי תשובה

קחשיל מתקשה טפאה ולא אמרין, ועיו הקשה דבתרקה טפאה אי בתשיל מנדא לסיבאל ואין יוצאין בו, וענין בשו"ת סמ"א ח"ב מה שהקשו לו ע"ז והוא ויל פתב

כ"א קשישניאל קוצין לעצמו, וענין במג"א [*] והמקור הנראה כ"ו, וענין בשו"ת שערי אפרים סימן לח שהקשה על רצת הנשבי"א בסדר הנאה ולא אמרין הואיל אי פצי

משנה ברורה

שיפרט ביום ראשון שנותן לו במתנה על-מנת להחזיר, אכל בדיעבד אם שאל ממנו סתם לתן לו לולבו לצאת בו ונתן לו, יצא, דמשתמא נתן לו באופן שמתר לצאת בו, דהיינו במתנה על-מנת להחזיר, [והשלחן-ערוך מ"רי שאמר לו בפרוש שנותן לו רק בתורת שאלה ולא במתנה, או דמקרי שהנותן אינו יודע הדין שאין יוצאין בשאלה, דבאופן זה בודאי אינו יוצא, כמו שכתב בספרורי ועקב]: (טז) מלולבו של חבירו, כ"ו, רוצה לומר, וחבירו רוצה לתן לו הלולב במתנה על-מנת להחזיר, וקא משמע לן דאף דביין דקומא לן דמצות לאו להנות נתנו לא מקרי הנאה, מפל מקום על-פלפנים 'לכם' לא מקרי, דאסורי הנאה נינהו, כ"ו, כ"ז, אכל ביום שני דלא בעינן 'לכם' שרי, דהנאה לא מקרי, כ"ז, כ"ח, ג' (יח) של עיר הנדחת, משום דלשפיה (טו) קאי, דהתיב "ראת כל שללה חקבץ וכו'", ולולב בעי שעור ארבעה טפחים [פדלקמה בסימן תרנ"ו, וכיין דהאי לשפיה קאי אין שעור ק"ס דקשרוף מ"י], ולכן פסול אפלו ליום שני: (יט) ושל אשפה, הוא אילן שעובדין אותו, ואם נטעו ולבסוף עבדו, או הפרות שגדלו קדם העבודה מתרים להקדושת ואסורים (י"ו) לכתחלה לזבוח, דקאי, ואותן הפרות שגדלו אחר ששעבד אסור אף להקדושת בהנאה, כדאיתא ב"יורה-דעה סימן קמ"ה, הפסול אף ביום שני, וענין לקמה בסוף סעיף ד: (כ) של ישראל פסול, דביין (י"ח) שאין בטול העכו"ם מועיל לה להחזירה בהנאה, הרי היא עומדת לשפיה, וכל העומד לשפיה כשורף דמי ואין שעורה ק"ס, וב"ל: (כא) לכתחלה לא יטל, אפלו (י"ט) אם בטלה העכו"ם דשרי להקדושת, לזבוח אסור דקאי: (כב) ואם נטל יצא, ואין צריך לחזר ולטל, ואפלו אם לא בטל העכו"ם והרי היא אסורה עדן באכילה בהנאה, מפל מקום פנין שמועיל לה בטול להחזירה בהנאה הרי אינה עומדת לשפיה, שאפשר שיתבטלה העכו"ם, ומה שנוטלה לצאת בה אינה תשובה הנאה, דמצות לאו להנות נתנו, וכ"ל: (כג) דלא בעינן 'לכם', אכל ביום ראשון דבעינן 'לכם' אינו יוצא בה אפלו בדיעבד (כ) כל זמן שלא בטלה העכו"ם, דאסורה בהנאה ולא מקרי 'לכם': (כד) וענין לעיל סימן תקפו, רוצה לומר, דשם הביא רמ"א דיש מתמירין אפלו בשל עכו"ם שלא לצאת אפלו בדיעבד קדם שנחבטל, ולענין דיעא, ענין לעיל בסימן תקפו סעיף-קטן יח במשנה ברורה, ד' (כה) הצעירים, הוא

באור הלכה

לא שני אסור אלא אם עבר קנה הישראל מנכרי בדמים בשעה שקצצו: * והמקור הנראה מלולבו של חבירו וכו'. ענין בפרימקדים ששפסק על לשון הרמ"א, והנה לה למימר 'שפד הנאה מנכסי חבירו אינו יוצא הדי חובתו בלולבו', דהכי איתא שם בהשבת הושבי"א, ונראה לי, לפי מה שכתב ספררימקדים דלענין אתרוג אפלו לא אסר על עצמו רק מאכילתו אם כן אינו יוצא, ניחא קצת, דנקט לולב לאשפיה אחר"כ: * או מלולבו של עצמו, ואם אסר על עצמו מאתרוג, אפלו לא אסר על עצמו רק מאכילתו אם כן אינו יוצא, דהתיב אכילה בעינן פה, ענין שם בפרימקדים, ובספר פפרימקדים חולק עליה, דלדעת רש"י ותושבי"א אסר נטל ישראל אתרוג של תרומה יוצא בו משום דראי להאכילו לאחרים דהיינו לכתו, והכי נמי הרי יכול להאכילו לאחרים, אכל אי אסר על עצמו הקה"ק בהנאה אין יכול להנות לאחרים נמי שאסור לו בהנאה אסור לתן במתנה לאחר, כדמצינו מהא דריק בפסחים דף כב מהא השולח אדם ירך לזכרי הגיד העשה סתר פתגמה, לכן אין לו דין ממוך קרינא בה, ענין שם: * אינו יוצא בו ביום ראשון וכו'. ולפי מה שהעתיק המספר לקמה בסעיף ה האתרוג האסור באכילה פסול כל ד, והוא מלשון הרמב"ם, וכתב שם הגר"א דטעמו, ודבר שאין בו סתר אכילה או שאין בו דין ממוך (דהיינו שהוא של אסור הנאה), הוא כהתיב סבת שעורה, וכן אם אסר האתרוג על עצמו באכילה, לכאורה אינו יוצא בו כל ד, דהתיב אכילה בעינן כל שבעה, אכן יש לדחות, דאפשר דוקא דבר שאין בו סתר אכילה לכל, על זה אמרין כהתיב סבת שעורה, מה שאין כן פה: * גנות הצעירים וכו'. ענין במשנה ברורה כמה שכתבנו דהכי מרי בהנאה לא קבו טעולם לשם עבודת גוילים ולהקרי"א שם בסימן קמ"ט סעיף ג בהנ"ה יהיה על-פלפנים מרי דהנאה אינה עומדת בפני העכו"ם, וכן הדין של הנשבי"א דכתב 'אפלו האילן הפסול לפני העכו"ם שרי', מרי כאן דנשע שששששם או הנכרים לעדף שששששם לאכל פרוחיה ולא מרי דנטעו אתן לשם העבודת-גוילים הפסול להן, דאי היו נוסעין אתן לשם העבודת-גוילים והפרות יהיה שני למשמשיהן, אפלו להקרי"א שם בסימן קמ"ט הנה אסור לישראל לקנותו אפלו בכל השנה להיות מהנה לכבש, ויגיש פנה מה שהקשו השערי-שולחן בהלכות לולב [והגר"א רמז גס"ב לזה בענין דהשלחן-ערוך סו"ט אה עצמו, דשם ב"יורה-דעה סימן קמ"ט סעיף יב באילני סרק הנוטע לפני העכו"ם פסק דככלל גוי עכו"ם הוא, וקאי מרי לקח טהם למצוה, דקאי מרי היכי דלגוף עצמו נטעהו, וקעני זה מצאתי בלבוש זה לשונו: גנות של שפשי עכו"ם מתר לטל טהם לולב או שאר מינים למצוה, ששם אינם שמורים שם אלא להנאת עצמן ולא לשם עכו"ם, ואפלו האילן נטע לפני עכו"ם, כל זמן שאינם עובדין האילן, להנאת עצמן נטעהו, עד פאן לשונו, ורוצה לומר דמסקא אמרין להנאת עצמן נטעהו, אם לא היכא דבעינן דהנטיצה טיה לנוי לעבודה גוילים ודק הפרות יהיה שני לכבש, דאי נקרא גוי עכו"ם ואסור לזכות פנה ואינו יוצא בהן ביום ראשון מן הדין דלא מקרי 'לכם', ואף ביום שני לכתחלה אסור, וכ"ל, וקצאתי בנדר-שלוט שהקשה גס"בן קשאי וזי מייורה-דעה סימן קמ"ט סעיף יב ותרץ באופן אחר, וגס"בן דעין שפסקנו, דשם דמרי באילני סרק שאין בהן פרות, אינו צריך לתלות דמסקא נטעהו שיהיה לנוי לעבודה ונה, מה שאין כן הכא דמרי באילנות שיש בהן פרות, יותר טוב לתלות שנטעהו לעדף פרוחיה וקמו שכתב הלבוש, עוד נראה להנאות דעתי לתרין באופן אחר קצת, דהכי דמרי בארבעה מינים דאיתא לעיל דצריך העכו"ם לקצין אוקן בעצמו, ואם-כן לדעת רבנו יצחק המתיב ב"יורה-דעה הוא בכלל בטול ונחבטל האסור גוי עכו"ם, ולא נשאר לנו רק דלזכות צריך להחזיר לכתחלה, ולזה מקלינן ואמרין

שער הציצית

(טו) ושי"י: (י"ו) מנג' אברתם בשם תוספות דף לב, ותשלחן-ערוך על-פירוש מרי בהגוילים שגדלו אחר-כך ולכך אסור אף בדיעבד, או דמרי באילן שנטעו לשם עכו"ם [ולשנא דהפגן-אברתם שאין דינו על השלחן-ערוך וכתב ואפלו וכו' בחוק קצת], וכן משמע מאלה רבה בסוף סעיף ד ולבוש-שנד ודברי מגדים, והמקצית-שקל יצא לרון דבר טרש, דדעת הטגן-אברתם דאפלו בדיעבד לא יצא נטעו ולבסוף עבדו, דהס"ק: (י"ז) פוסקים: (י"ט) אחרונים: (כ) פשוט, דדברי הרמ"א שכתב 'אכל אם נתפסל קאי איום ראשון גס"בן, וכן מוכח בלבוש:

והמקור הנראה כ"ו, וענין בשו"ת שערי אפרים סימן לח שהקשה על רצת הנשבי"א בסדר הנאה ולא אמרין הואיל אי פצי

הלכות לולב סימן תרמט

ביאורים ומוספים

משנ"ב ס"ק טו

שנתן לו בפתנה על-מנת להחזיר³⁸ וכו', דהיינו בפתנה על-מנת להחזיר³⁹.

38) אבל אם אמר לו יהא שלך עד שתצא בו ולאחר מכן יהא עלי כבתחילה, כתב השו"ע לקמן (סי' תרמ"ג) שלא יצא כיון שנחשב כשואל, וראה בבית הלל שם (דיה דהוי) שהביא מהפוסקים שחלקו על השו"ע בזה, מפני שהוא קמן הגוף לזמן.

ומה שמועיל לתת במתנה על מנת להחזיר, ביאר לקמן (שם ס"ק יב) שכשאמר חפץ זה נתון לך, נפקע כל כחו ממנו, וכשאמר על מנת שתחזיר לי, הוא רק תנאי כשאר תנאים שאדם יכול להתנות במכירתו ובמתנתו, ואף שעדיין לא קיים תנאו, ביאר בשע"י שם (ס"ק טו) שמימי יצא בו ידי חובתו, שכל האומר על מנת להחזיר כאומר ימעשירי וקמח, אלא אם כן יעבור על התנאי, שאז בטלה המתנה למפרע.

ואם נתן את הלולב לחבירו במתנה על מנת להחזיר, והגוסל אהור בתחיתו הנותן מחזיק בו למעלה, כתב בשו"ת האלף לך שלמה (ארי"ח סי' ש"ב) שלא יצא המקבל ידי חובתו, משני טעמים: א. ביום ראשון צריך קנין, וכל זמן שהמקבל לא נטלו לגמרי הנותן אהור בידו עדיין לא נחשב קנין, והתלו האם יסול לנתקו ולהביאו אצלו, ב. אפילו באופן שקנה את הלולב, אך מהפסוק וילקחתם דרשו חז"ל שתהא לקיחה לכל אחד ואחד ולא בשנים יחד ונלפי זה הוא הדין אם לא הותן אלא אחר יאחו עמו, ומטעם זה אף כשאר דימים לא יצא. דין זה תלוי בדין שנים שעשאוהו (שבת צ"ב, ב), שאם כל אחד החזיק באופן שעל ידי אחיזת ידו לבד הלולב לא היה נופל, הרי זה נחשב כשנים שעשאוהו ולא יצא ידי חובתו, אבל אם כן יחזיק בו למעלה לא תפס בחוקו, באופן שלולא החזקת המקבל היה נפל מידו, יצא בו המקבל ידי חובתו.

39) וכן לגבי השואל ציצית מחבירו, כתב לעיל (סי' ד' ס"ק יא) שרוב האחרונים מסיימים לפסק השו"ע שאין צריך לומר לו בפירוש שהוא במתנה על מנת להחזיר, אלא גם כשלא פירש מועיל, ומשום שעל דעת כן השאיל לו שיברך עליו, וכיון שאינו יכול לברך אלא אם כן תהיה שלו, הרי זה כאילו נתנה לו במתנה על מנת להחזיר, ולכתחילה יותר טוב לבקש מהמשאיל שיאמר לו שהוא במתנה על מנת להחזיר, ואין זה לעיכובא.

אמנם, העיר השו"ת הלכות (כ"א, ס"ב) שהמשנ"ב לקמן (סי' תרמ"ג) ט' הביא מחלוקת הפוסקים האם בהשאילו בלא לומר שזה על דעת להחזיר אנו מפרשים כחנות שנתן לו במתנה על מנת להחזיר, והסיק שלכן צריך לחזור ולטול בלי ברכה, ותשאר בצעיק.

משנ"ב ס"ק טז

מלולבו של חבירו⁴⁰ וכו', על-כל-פנים 'לקם' לא מקרי, דאסורי הנאה נינהו⁴¹.

35) ואף שיכול להישאל על נדר, כתב הערוך השלחן (סו"ד) שמימי כל זמן שאינו נשאל, אינו 'לכם', וכתב עוד, שאם נטל את הלולב ואחר כך נשאל על נדרו, יצא, שהרי החכם עוקר את הנדר מעיקרו.

36) והטעם שלולב האסור בהנאה לא נחשב 'לכם', כתב בשו"ת הרשב"א (חיד סי' רב) משום שאסור הגאה אינו שלו כלל, אכן, בחידושי הרשב"א (המיוחסים לרשב"א, סוכה לה, א דיה ושל ערלה) מבואר שאסור הגאה נחשב 'לכם', והטעם שאף על פי כן אינו יוצא בו ידי חובתו, ביאר הקצות החושן (סי' תו ס"ק ב) משום שיאנו ברשותו נוראה במילואי החושן שם (דע"י 32) שהאריך בזה, טעם אחר לכך שכשאסר על עצמו לולב של אחרים חסר בילכם, כתב הנחלת יעקב (לבעל תחיבות המשפט, סוכה לה, א) שכיון שאסר עליו את הגאה הלולב, ממילא אסר עליו אף לקבל את הלולב במתנה, ומחמת כן אינו קונה והלולב אינו שלו, אבל בנדר הגאה מלולב של עצמו, בעל ברוך צריך לומר שהטעם שחסר בילכם הוא כיון שאין בו דין

ממון לבעלים, ואינו דומה לאיסור הגאה המבוארים בשו"ע להלן (סי' ג) שאסורים, כיון שאיסורם הוא מדין יכיתותי מכתת שיעוריה, ובאמר בינה (דיני יום טוב סי' כא אות ו) כתב, שכשנדר מלולבו נחשב הלולב כהפקר לכלו עלמא ולכן חסר בילכם].

משנ"ב ס"ק יז

דלא פנינן 'לקם' שרי, דהנאה לא מקרי⁴².

37) וכל זה דוקא באומר קנתם הנאת לולב עלי, שמוותר ליטלו כיון שימצות לאו ליהנות ניתנו, אבל באומר קנתם לולב לנטילתו עלי, ממאיר בשו"ע לעיל (סי' תקפו ס"ה) שאסור ליטלו גם למצוה, שאף שימצות לאו ליהנות ניתנו, מימי השימוש בחפץ עצמו נאסר ולא ההנאה.

בי"ל ד"ה בין

לא שיק אסור אלא אם קבר קנה הישראל מנכרי קדמים קשה שקצוצו⁴³.

38) מבואר בדבריו, שישראל שעשה מירוח בפירות נכרי, דינו כמירוח ערבים שפסור מתרומות ומעשרות. וכן העת החזירא (דמאי סי' יב ס"ק יט ד"ה ישראל) שאם הפירות בבעלות הנכרי דינו כמירוח ערבים אף כשמירוחו ישראל.

משנ"ב ס"ק יח

ובין דהאי לשרפה קאי אין שיעור קנס דקשורף דמי⁴⁴.

39) וכן לגבי אתרוג של עיר הנדחת או של אשירה, כתבו תוס' (סוכה ל, א ד"ה משום) שפסול, שהרי גם אתרוג שיעור בכביצה [ראה שו"ע לעיל (סי' תרמ"ח ס"ב)]. ואף שמה שצריך בכביצה הוא משום שזה השיעור שבו נגמר ביטולו של הפרי, כתבו התוס' שעל כל פנים מבואר בגמ' (שם לה, א) שצריך שתהא לקיחה הניכרת, נמצא שצריך האתרוג להיות בשיעור שבו הלקיחה הניכרת, וכשעמוד לשרפה יכיתותי מכתת שיעוריה.

משנ"ב ס"ק יט

שקדלו אחר שקצבד אסור אף להדיט בהנאה, פרייתא ביו"ד דעה סימן קמ"ה⁴⁵.

40) שם (סעיפים א-ו) מבואר, שכל שאין בו תפיסת יד אדם ולא עשהו אדם, אף על פי שנעבד, הרי זה מותר בהנאה. ולכן המשתחוה לאילנות שלא ניטעו לשם עבודת כוכבים, הם עצמם אינם נאסרים, מימי כל השריגים והעלים הפירות שיוציא האילן כל זמן שנעבד, אסורים בהנאה, אבל אילן שנטעו אותו מתחילה כדי שיהיה נעבד, אסור גם האילן עצמו בהנאה. [דוקא נטעו עובד כוכבים, אבל נטעו ישראל אינו נאסר עד שיעבד - שיך שם ס"ק ד].

משנ"ב ס"ק כ

דבין שאין פסול העכו"ם מועיל לה להמתיר בהנאה⁴⁶.

41) כמבואר בשו"ע (י"ד סי' קל"ט ס"ב, וסי' קמ"א) שעבודת כוכבים של ישראל אין לה ביטול [שאפילו אם יקצבו וישברו אותה, לשולם תשאר באיסורה], אבל של נכרי וכן תעשייה תהיה, יש להם ביטול על ידי הנכרי בעצמו.

משנ"ב ס"ק כד

ולענין דינא, עין לעיל פסימן תקפו סעיף קטן יח במשנה ב' דהר"ה⁴⁷.

42) שם כתב, שלענין דינא קיימא לן כסכרת רוב הפוסקים, שאם תקע בשופר של עבודת כוכבים השייך לנכרי, אף שלכתחילה לא יתקע בו כיון שמאסר, אך כדעבד יצא, ואפילו אם לא נתבטלה כלל, אם אין לו שופר אחר יכול לתקוע בו [הוסיף בשע"י שם (ס"ק לט), שיתכן שצריך גם לברך עליו], אלא שאם ימצא אחר כך שופר כשר, צריך לשוב ולתקוע בו בלי ברכה, כדי לצאת ידי סברת המחמירים בזה.

